

SZABADTÉRI AGRÁRMÚZEUM?

A magyar és európai mezőgazdaságról beszélgettünk **Dr. Popp József** agrár-közgazdasági kutatóval, aki szerint ideje már alapjaiban megváltoztatni a hazai élelmiszer-gazdaságot.

Az ember azt gondolná, hogy egy mezőgazdasággal foglalkozó kutató terméshozamokról, időjárási tényezőkről és más hasonló dolgokról beszél majd. A nemrégiben Akadémiai Díjjal kitüntetett Dr. Popp József azonban ennél sokkal izgalmasabb témákat feszeget; olyasmiket, mint a bioenergetika, Európa szabadtéri múzeumává válása, vagy éppen a genetikailag módosított növénykultúrák.

Az Akadémia díját elsősorban a bioenergia, azon belül is a bioüzemanyag nemzetközi és hazai felhasználását vizsgáló tanulmányokért kaptam. E témában többek között az OECD munkacsoportjának is tagja voltam, amely azt kutatta, milyen élelmezés-, energia- és környezetbiztonsági hatásai lehetnek a növényekből előállított bioetanol és biodízel termelésének. Mert tagadhatatlanul vannak negatív hatásai is – hiszen élelmiszer-növényekből készülnek –, de a másik oldalon ott vannak a pozitív hatások. A klímaváltozás mérséklése érdekében egyszerűen muszáj lassítani valahogy a széndioxid-kibocsátást, és itt az idő, amikor dönteni kell: az egyre nagyobb olajfüggőség irányába haladjunk-e tovább, vagy egy kisebb széndioxid-kibocsátású világ felé.

Különös... Az ilyesfajta kérdések még ál munkában sem fordultak elő, amikor 1979-ben friss diplomásként dolgozni kezdtem az Agrárgazdasági Kutató Intézetben. Akkor a pártközpontból irányított ötéves tervek határozták meg a feladatainkat, és nem igazán tudtunk nagyobb távlatokban, globális szemlélettel dolgozni. Beszűkült és fantáziátlan munka volt. Számomra ez 1984-ben változott meg, amikor Berlinbe kerültem a Humboldt Egyetemre, utána München következett, 1990-től kezdve pedig 8 évig Washingtonban voltam agrárattasé. Ebben az időszakban kezdtem kívülről, objektíven látni a magyar élelmiszer-gazdaság helyzetét.

Mi tagadás, igencsak tanulságos, milyenek látják külföldön a magyar élelmiszer-

„A hazai mezőgazdaság külkereskedelmi szerkezeté leginkább egy gyarmati országra emlékeztet, mert főleg alapanyagokat exportálunk, miközben magas hozzáadott értékű készterméket importálunk”

Az amerikai gazdák szerint Európa hamarosan szabadtéri múzeumává válik, ahová ők azért járnak majd, hogy megnézzék, hogyan termeltek dédapáik a kisbirtokon

gazdaságot. És egyet kell értenem velük: a hazai mezőgazdaság külkereskedelmi szerkezte leginkább egy gyarmati ország gazdálkodására emlékeztet. Hogy miért? Mert főleg alapanyagokat – gabonát és olajnövényeket – exportálunk, miközben magas hozzáadott értékű készterméket importálunk. Ahelyett, hogy komoly feldolgozóipart építenénk ki, a magyar gazdálkodók nem tudnak és nem akarnak befektetni; inkább az uniós és nemzeti támogatásban bíznak, amit meg is kapnak. Ezek után nincs miért csodálkozni, ha a magyar agrárvállalkozók nem tülekednek, hogy kockázatos üzletekbe fektethessék a pénzüket.

Pedig mindenképpen ez a jövő. Itt az Intézetben igyekszünk gyakorlatorientált kutatásokat végezni, hogy elősegítsük ezt a folyamatot. Mindenképpen változtatni szeretnénk az előbb említett kockázatkörül és nem jövőorientált szemléleten, hiszen Magyarország ökológiai adottságai kedvezőek, és igenis versenyképesek lehetnének a nemzetközi piacon, ha magas hozzáadott értékű, hagyományos, speciális élelmiszert exportálnánk. Ehhez persze az is kellene, hogy sikerüljön összehangolni a kis- és nagygazdaságok működését, mert csak így használhatók ki a meglévő kapacitások. Igaz, ez nemcsak magyar probléma, hiszen az elaprózódott földbirtokszerkezet európai jelenség: amíg az EU-ban egy átlagos gazdaság területe húsz hektár körül alakul (Magyarországon még ennél is kisebb), addig egy észak-amerikai vagy ausztrál termelő kétszáz-négyszáz hektáron gazdálkodik. Ekkora birtokmértel már tényleg jól kihasználható a géppark, tervezhető a vetésváltás, a szállítás...

Az amerikai gazdák szerint Európa hamarosan szabadtéri múzeumává válik, ahová ők azért járnak majd, hogy megnézzék, hogyan termeltek dédapáik a kisbirtokon. Úgy gondolják: Európában túlságosan ragaszkodnak az emberek a hagyományokhoz, a múlthoz, ami szép dolog ugyan, de a gazdasági fejlődés gátját is jelenheti, mert a legújabb ismeretek elutasítása akadályozza az alkalmazkodó képességet. Szerintem mindez fokozottan igaz a magyar mezőgazdaságra, hiszen mi még az amerikaiak szerint elavult nyugat-európai gazdálkodási módszerektől is távol vagyunk. Rengeteg technológiát kellene átvennünk, megtanulnunk és használnunk, ha lépést akarunk tartani a világgazdasággal. És túl kellene már lépni néhány, politikai és emocionális megfontolásból tabuként kezelt témán.

Például a genetikailag módosított növények körüli vitán. Ezt még mindig elsősorban érzelmi, politikai alapon kezeljük – de nemcsak mi, hanem számos tagország az EU-ban –, holott ha tu-

domásul vesszük, hogy immár hétmilliárd embert kell élelmezni, akkor azt is be kell látnunk, hogy indokolt élnünk a GM-növények előnyeivel: a jóval magasabb terméshozammal, a kiszámíthatóbb termeléssel. És arról se feledkezzünk meg, hogy ha fizikai értelemben meg is termelünk elegendő élelmiszert a globális népesség ellátásához, azt olyan hatékonysággal és olyan alacsony költséggel kell tennünk, hogy tényleg mindenki számára hozzáférhető, megfizethető legyen. Ez a globális élelmiszezbiztonság lényege. Beszédese statisztikai adat, hogy egy észak-amerikai vagy ausztrál polgár a jövedelmének 12 százalékát költi élelmiszerre; egy átlagos nyugat-európai 15, egy magyar 27 százalékát; ám egy afrikai és ázsiai lakos 60-80 százalékát, ami iszonyúan magas arány. Ha még drágább lesz az élelmiszer, ezek az emberek nem tudnak majd élelmet venni – akkor pedig milliósámmal indulnak meg Európa felé a megélhetés reményében. Szóval ha nem kívánjuk a tömeges bevándorlást, ki kellene békülnünk a hatékonyabb, 21. századi termelési módszerekkel, s ezzel együtt a GM-növénykultúrával is. Európa legnagyobb kihívása nem a pénzügyi-gazdasági válság, hanem az Afrikából érkező migráció, olyan korszakban, amikor az EU-ban is csődöt mondott a multikulturális társadalmi modell. Mostanában – többek közt – ezt a területet kutatom.

Pedig én nem is akartam kutató lenni. Miu-tán elvégeztem a Keszthelyi Agrártudományi Egyetemet, mindenképpen a külkereskedelem-

ben szerettem volna dolgozni. De az egyik tanárom, Dr. Kótun Károlyné meggyőzött, hogy ezzel elfecsérelném a tudásomat, és segített bekerülni az Agrárgazdasági Kutató Intézetbe. Ha ma visszatekintek a pályafutásomra, nem bánom, hogy engedtem az érveinek, de akkor, 1979-ben nem voltam meggyőződve arról, hogy ez tényleg jó ötlet. Az előbb már említettem, hogy a szocialista tervgazdálkodással kellett foglalkoznom, ami végtelenül lehangoló munka volt. Erről a területről a szabad főnök- és beosztott-választási rendszer szabadtott fel, amit az akkori főigazgató vezetett be. Ötévenként minden kutató szabadon választhatott osztályt, illetve az osztályvezető munkatársakat. Az a főnök, aki nem talált ilyenkor munkatársakat, megszűnt főnöknek lenni – és ez fordítva is igaz volt, vagyis ha a munkatársat nem fogadta be egy osztály sem, akkor kénytelen volt elköszönni az AKI-tól. Akkoriban ez merész és modern szisztéma volt, amit ma sem tartanék rossz megoldásnak. Mert a modern szisztémák viszik előre a világot; és ez ugyanúgy igaz lehet egy intézményre, mint az élelmiszer-gazdaságra.

Dr. Popp József az Agrárgazdasági Kutató Intézet főigazgató-helyettese és a Debreceni Egyetem professzora. Szakterülete többek közt a nemzetközi agrárpolitikák és versenyképesség, a vidékfejlesztés és a fenntartható mezőgazdasági termelés.